

DOI 10.37491/UNZ.80.5
УДК 347.9 (477)

Юрій БІЛОУСОВ¹

ЕЛЕКТРОННИЙ ВИКОНАВЧИЙ ДОКУМЕНТ ЯК СКЛАДНИК ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

У межах дослідження проаналізовано трансформацію підходів до форми та функціонального призначення виконавчого документа в умовах запровадження електронного документообігу у сфері правосуддя. Обґрунтовано, що відмова від винятково паперової моделі виконавчого документа зумовлює зміну ustalених процесуально-правових конструкцій, сформованих у традиційній моделі виконавчого провадження, та вимагає переосмислення ролі такого документа в механізмі судового захисту порушених, оспорюваних або невизнаних прав. Показано, що електронний виконавчий документ поєднує ознаки процесуального акта суду та електронного документа, що обумовлює необхідність дотримання спеціальних вимог щодо його створення, автентифікації та використання. Проаналізовано положення процесуальних кодексів України та Закону України «Про виконавче провадження», які заклали нормативні передумови для існування електронної форми виконавчого документа, а також виявлено мовно-термінологічні й процесуально-технологічні колізії, пов'язані з паралельним застосуванням паперових і електронних виконавчих документів та недостатньою узгодженістю між судовою і виконавчою стадіями процесу. Значну увагу приділено аналізу європейського досвіду цифровізації виконання судових рішень, відповідно до якого електронний виконавчий документ не

¹ кандидат юридичних наук, професор, старший науковий співробітник лабораторії адаптації законодавства України до права ЄС, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, yuriy.bilousov@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9209-0378>.

формує самостійного правового інституту, а функціонує як елемент єдиного цифрового середовища примусового виконання. Обґрунтовано, що Єдиний державний реєстр виконавчих документів за своєю функціональною природою належить до сфери виконання рішень і має бути інтегрований в Автоматизовану систему виконавчого провадження з метою забезпечення ефективності, безпеки та правової визначеності.

Ключові слова: цифровізація правосуддя, виконавчий документ, електронний виконавчий документ, Єдиний державний реєстр виконавчих документів, електронний документообіг.

Наразі цифровізація стала ключовим напрямком розвитку правової системи в Україні. На тлі глобального переходу до цифрових технологій у сфері правосуддя Україна також намагається впровадити інноваційні рішення, що відповідатимуть вимогам сучасного світу. У час електронного документообігу неодмінно постає питання про можливість запровадження та існування електронного виконавчого документа (ЕВД), який покликаний замінити традиційні паперові форми та забезпечити належне виконання судових рішень у цифровому середовищі.

Ця ідея не нова, сформована в країнах з достатньо розвиненою інфраструктурою цифрової держави. Концептуальний перегляд оцінки форми виконавчого документа (ВД) закріплено в Законі України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (далі — Закон № 2147-VIII) [1], яким у нових редакціях викладено низку процесуальних кодексів. Так, за оновленими текстами в абз. 2 ч. 1 ст. 431 ЦПК України, абз. 2 ч. 1 ст. 327 ГПК України та абз. 2 ч. 1 ст. 373 КАС України містяться положення про те, що ВД «викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про ЄСІТС, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду — електронними цифровими підписами всіх суддів, які входять до складу колегії)». Таким чином, йдеться про зовсім інший підхід до розуміння юридично зобов'язального документа, який виступає одним із ланцюжків до забезпечення повноцінного поновлення порушеного, оспореного або невизнаного права. При цьому це стосується як судової, так і несудової юрисдикційної форми захисту.

Процес впровадження ВД на цифровій платформі супроводжується низкою викликів — від технічної готовності Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та створення Єдиного державного реєстру виконавчих документів (ЄДРВД) до необхідності уніфікації законодавства і забезпечення належного рівня цифрової грамотності користувачів. Не встигає за технічним розвиток і наукове осмислення цифрової природи ВД у доктрині національного права.

У національній доктрині проблематика ВД з використанням цифрових інструментів певною мірою знайшли своє висвітлення в роботах Н. Голубевої, Н. Іванюти, І. Ізарової, С. Шкляра, Т. Цувіни, зокрема і загальному контексті впливу європейських стандартів електронного судочинства, права на справедливий судовий розгляд. Водночас серед європейських учених наявний великий доробок, який сформували М. Величонья, (M. Velicogna), Я. фон Гайн (J. von Hein), Й. Дюморт'є (J. Dumortier), Н. Карбоні (N. Carboni), К. Крамер (X. Kramer), Т. Крюгер (T. Kruger) та ін.

Мета дослідження полягає у визначенні законодавчих і практичних аспектів впровадження ЕВД, оцінці їхніх переваг і викликів, а також окресленні перспектив розвитку в цій сфері.

Впровадження ЕВД є важливим складником цифровізації правосуддя в європейських країнах та Європейському Союзі (ЄС). Це спрямовано на підвищення ефективності судових процесів, зменшення бюрократичних процедур та покращення доступу до правосуддя для громадян. Європейський регламент про електронну ідентифікацію та довірчі послуги (eIDAS) (2014/910) встановлює стандарти для електронної ідентифікації, електронних підписів, електронних печаток та інших довірчих послуг. Він забезпечує юридичну силу електронних документів та підписів у всіх країнах-членах ЄС, що спрощує транскордонне використання електронних документів, включаючи виконавчі документи. ЄС розробив стандартизовані форми для транскордонного виконання судових рішень, включаючи європейський ордер на арешт та виконавчий лист. Це дозволяє судовим органам одного члена ЄС швидко й ефективно виконувати рішення в іншій країні-члені. Поряд із загальним контекстом цифровізації судочинства на наднаціональному рівні окремі країни розвивають національні системи електронного документообігу, зокрема і щодо електронних ВД.

В окремих державах Європи ЕВД формується не як самостійний правовий інститут, а як похідний елемент цифровізації судового та адміністративного документообігу. У Німеччині передача ВД в електронній формі здійснюється через інфраструктуру *Elektronisches Gerichts- und Verwaltungspostfach* (EGVP), яка забезпечує захищений електронний обмін між судами, адвокатами та органами публічної влади, не змінюючи при цьому матеріально-правової природи виконавчого документа [2]. У Франції електронна форма ВД пов'язана з використанням системи *Réseau Privé Virtuel des Avocats* (RPVA) як каналу електронної комунікації між адвокатами та судами, тоді як сам виконавчий документ (*titre exécutoire*) зберігає традиційну процесуальну модель [3]. В Іспанії платформа *LexNET* слугує основним засобом електронного обміну процесуальними та виконавчими документами між судами, прокуратурою, адвокатами і судовими представниками (*procuradores*), забезпечуючи електронну доставку рішень, що підлягають примусовому виконанню [4; 5]. В Італії у межах системи *Processo Civile Telematico* електронний документообіг у цивільному судочинстві створює технічні передумови для електронного формування та передачі виконавчих документів, однак їх використання у виконавчому провадженні залишається тісно пов'язаним із судовою стадією [6; 7]. У Великій Британії цифрові сервіси *HMCTS*, зокрема *CE-File*, застосовуються для

електронного подання та отримання судових документів у окремих юрисдикціях, при цьому електронний виконавчий документ не є уніфікованим загальнонаціональним інструментом [8]. У Данії (*e-Boks*), Норвегії (*Altinn*), Угорщині (*e-Közigazgatás/Hivatali kapu*) електронні виконавчі документи надсилаються через універсальні державні цифрові канали, що забезпечують офіційне доведення рішень до сторін та органів виконання [9]. У Чехії цифровізація сфери виконання зосереджується переважно на електронному обліку та доступі до інформації про виконавчі провадження через *Centrální evidence exekucí*, а не на повній заміні паперового виконавчого документа електронним аналогом [10; 11]. Спеціалізований підхід реалізовано в Польщі, де в межах електронного наказного провадження (*Elektroniczne Postępowanie Upominawcze*) судові накази про стягнення заборгованості видаються лише в електронній формі та набувають статусу виконавчого документа [12].

Закон України «Про виконавче провадження» [13] містив загальний підхід до оформлення виконавчого документа, який відповідно до Інструкції з діловодства, виконується на аркуші/аркушах паперу, підписується уповноваженою посадовою особою², скріплення печаткою (печатка із зображенням Державного Герба України вимагається лише в тому випадку, коли відповідно до Закону орган (особа), які видають виконавчий документ, зобов'язані мати саме таку печатку) (ч. 3 ст. 4). Варто зазначити, що цей Закон досі містить багато мовно-термінологічних та процесуально-технологічних конструкцій, які зумовлені паперовою формою ВД: повернення ВД без прийняття до виконання (ч. 4 ст. 4, ч. 3 ст. 5), передача ВД (ч. 5 ст. 5), пред'явлення ВД (ст. 12, ч. 4 ст. 26), надходження ВД (ч. 5 ст. 26, ст. 30, ч. 2 ст. 47, ч. 10 ст. 61, ч. 4 ст. 71), видача дублікату ВД (п. 10 ч. 3 ст. 18), надходження ВД від суду та Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (п.п. 3–5 ч. 1 ст. 26), надіслання ВД до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів (п. 9 ч. 1 ст. 34), повернення ВД стягувачу (ст. 37), повернення ВД без виконання на вимогу суду або іншого органу (посадової особи), який видав виконавчий документ (п. 10 ч. 1 ст. 39), надіслання ВД до суду, який його видав, у випадку, передбаченому ч. 3 ст. 63 Закону України «Про виконавче провадження» (п. 11 ч. 1 ст. 39), непред'явлення ВД за відновленим виконавчим провадженням у строки, визначені ст. 41 Закону України «Про виконавче провадження» (п. 13 ч. 1 ст. 39).

Справедливості заради визнаємо, що Законом № 2147–VIII передбачено внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження», зокрема і доповнення його нормою щодо ЄДРВД (ст. 3¹). Визначено, що це автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку електронних виконавчих документів, а також надання інформації з нього.

² Відповідно до закону та Інструкції у судах йдеться про прізвище та ініціали, хоча за новими підходами до ведення діловодства йдеться про зазначення власного імені та прізвище, а не ініціалів.

Відповідно до ч. 4 ст. 431 ЦПК України, ч. 4 ст. 327 ГПК України та ч. 4 ст. 373 КАС України передбачено, що протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили ВД вноситься до ЄДРВД, а його копія (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого документа у ЄДРВД, надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу, або в разі її відсутності — рекомендованим чи цінним листом. Також передбачається внесення до ЄДРВД ухвали щодо виправлення помилки у ВД, визнання ВД таким, що не підлягає виконанню, забезпечення виконання судового рішення, стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за ВД, поновлення пропущеного строку для пред'явлення ВД до виконання; відстрочення чи розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання; звернення стягнення на грошові кошти, що належать третім особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку; зупинення виконання (дії) судового рішення; заміну сторони виконавчого провадження (ч. 7 ст. 431 ЦПК України, ч. 7 ст. 327 ГПК України, ч. 7 ст. 373 КАС України), ухвали про зупинення виконання за ВД або заборонити приймати виконавчий документ до виконання (ч. 3 ст. 374 КАС України), наявних у суді документів, що підтверджують виконання ухвали суду щодо вжиття заходів забезпечення позову (ч. 8 ст. 431 ЦПК України, ч. 8 ст. 327 ГПК України, ч. 8 ст. 373 КАС України).

Таким чином, передбачається заміна процесуально-правових конструкцій «повернення ВД без прийняття до виконання», «повернення ВД стягувачу», «передання ВД», «надіслання ВД» на відповідно «відмова у прийнятті ВД до виконання», «припинення виконавчого провадження», «передання виконавчого провадження», «надіслання документів та відомостей, необхідних для перерахування стягувачу коштів» [1], водночас таке перейменування лише частково вирішує всі інші фактичні та термінологічні проблеми, які виникли, зважаючи на застосування паперової форми ВД. Окрім цього, такі зміни можуть не відповідати дійсності, адже якщо щодо боржника є декілька ВД, а підстава існуватиме лише стосовно одного із ВД, то все виконавче провадження не припиняється чи не передається, а припиняється здійснення виконавчих дій за певним ВД, інформація щодо такого ВД передається до іншого підрозділу ДВС, приватного виконавця, органу (особи), які «емітували» цей ВД.

03 червня 2020 р. наказом ДСА України № 248 внесено зміни до Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України. Зокрема, у розд. XIX цієї Інструкції пункт 4 викладено в новій редакції, відповідно до якої з дня початку функціонування ЄДРВД усі ВД, на підставі яких, відповідно до Закону, здійснюється примусове виконання судових рішень, підлягають обов'язковому внесенню до ЄДРВД. До дня початку функціонування ЄДРВД оформлення і видача виконавчих документів здійснюється в паперовій формі [14].

Окремою спробою реалізувати ЕВД до початку роботи ЄДРВД став Закон України «Про внесення зміни до ст. 4 Закону України «Про виконавче провадження» щодо запровадження електронної форми виконавчого документа» [15], який набрав чинності 01 серпня 2020 р. Таким чином,

йдеться про видання виконавчого документа у формі електронного документа, виданого з дотриманням законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги». Додатково міститься відсильна норма, що порядок пред'явлення таких виконавчих документів повинен визначатися Міністерством юстиції України. Таким чином, фактично та практично розпочалося впровадження положень процесуального законодавства, яке проголошено нормами, які містяться в нових редакціях ЦПК України, КАС України, ГПК України щодо форми виконавчого документа до початку діяльності ЄДРВД. Водночас у контексті впровадження можна говорити лише частково, оскільки нормативною підставою виступили не процесуальні кодекси і це стосується виконавчих документів, які створюють в електронній формі не судом.

Слід також врахувати, що початок функціонування ЄДРВД та запровадження нової термінології не може в один момент припинити існування ВД у паперовому вигляді. Відповідно до ч. 2 ст. 3¹ Закону України «Про виконавче провадження» йдеться про обов'язок внесення до ЄДРВД усіх виконавчих документів, на підставі яких здійснюється виконання, однак не розглядається механізм внесення до ЄДРВД тих ВД, які було видано ще до початку функціонування цього реєстру і які перебувають у провадженні ДВС та/або приватних виконавців і оформлені у паперовому вигляді.

Відтак, оскільки залишаються чинними норми щодо видання ВД в паперовому вигляді, а також інші процесуальні дії, пов'язані чи є наслідком фізичної передачі оригіналу ВД стягувачу, то в майбутньому вимагатиметься дія як тимчасової перехідної норми щодо врахування наявності паперової форми ВД і особливості застосування всіх процесуальних дій щодо паперового ВД у період, коли загальною нормою вже буде виконання ВД в електронному вигляді (зокрема і видання ВД в електронному вигляді замість втраченого ВД, виданого в паперовому вигляді).

Залишиться окремо в певному підвішеному стані щодо практичної реалізації норма новітнього законодавства про виконавче провадження щодо так званого добровільного виконання рішень про стягнення періодичних платежів, за яким передбачається надіслання стягувачем безпосередньо підприємству, установі, організації, фізичній особі-підприємцю, фізичній особі, які виплачують боржнику відповідно заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи (ч. 1 ст. 7 Закону України «Про виконавче провадження»).

Відтак можна стверджувати, що впровадження ЕВД має значний потенціал для підвищення ефективності судового захисту. Впровадження електронних ЕВД є важливим кроком у цифровій трансформації судової системи України. Водночас європейський досвід підтверджує, що успіх можливий лише за умови створення єдиного цифрового середовища для всіх учасників процесу, інтеграції з державними реєстрами, запровадження надійної системи електронної ідентифікації та закріплення презумпції належного вручення електронних документів.

Для України першочерговим завданням є доведення до функціонального стану ЄДРВД, усунення нормативних колізій і забезпечення відповідності національних стандартів європейським (зокрема eIDAS). Лише за таких умов ЕВД зможе перетворитися з декларативного нововведення на

реальний інструмент ефективного правосуддя. З цього також випливає питання щодо місця ЄДРВД у системі інформаційної інфраструктури електронного судочинства. Функціональна логіка та предметна юрисдикція диктують, що ЄДРВД має належати саме до домену виконання, а не вирішення спору по суті та супроводу судових процесів, навіть якщо мова йде про завершальну стадію судового процесу. Всі ключові події життєвого циклу ВД — від відкриття, зупинення чи закінчення провадження до арештів, звернення стягнення та взаємодії з банками чи державними реєстрами — концентруються саме в АСВП. Утримання такого реєстру в ЄСІТС означало б штучне роз'єднання створення виконавчого документа та його фактичну реалізацію.

Виходячи з наведеного, необхідно визнати, що запровадження ЕВД становить необхідний етап інституційної трансформації виконавчого провадження в умовах цифровізації правосуддя та передумову підвищення ефективності примусового виконання судових рішень. Водночас збереження паралельного обігу паперових і електронних виконавчих документів, а також наявність нормативних і термінологічних неузгодженостей може обмежити реалізацію потенціалу ЕВД без запровадження транзитного періоду. Формуванню дієвої моделі електронного виконання рішень може сприяти функціонування ЄДРВД у межах АСВП з урахуванням європейських стандартів електронної ідентифікації та правового режиму електронних довірчих послуг.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України від 03.10.2017 р. № 2147–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://t.ly/w0QCL>.
2. Gesetz zur Förderung des elektronischen Rechtsverkehrs mit den Gerichten Vom 10. Oktober 2013. *Bundesgesetzblatt*. URL : <https://t.ly/kMeKj>.
3. Judicial officers in the middle of e-Justice. *UIHJ — International Union of Judicial Officers*. URL : <https://t.ly/QF8vP>.
4. Law 59/2003 legal framework for the use of digital signatures. *Global-Regulation*. URL : <https://t.ly/evf8j>.
5. Royal Decree 84/2007 on the implementation in the Administration of Justice the computer telecommunication system Lexnet. *Global-Regulation*. URL : <https://t.ly/bR9jz>.
6. Ciriello A. Processo Civile Telematico (PCT: on-line civil trial). Improving the efficiency of the justice and reducing the length of civil cases — the Italian experience. *European Networks of Councils for the Judiciary*. URL : <https://t.ly/oKi2c>.
7. Ontanu E. A. Italy. *Cross-Border Debt Recovery in the EU: A Comparative and Empirical Study on the Use of the European Uniform Procedures*. Ius Commune: European and Comparative Law Series. Intersentia, 2017. Pp. 191–286. <http://dx.doi.org/10.1017/9781780687193.005>.
8. HM Courts and Tribunals Service: framework document. 09 July 2014. *GOV.UK*. URL : <https://t.ly/iBlOY>.
9. Reminders and debt collection. *Altinn*. URL : <https://t.ly/qiozi>.

10. Brezovar R., Muršec B. Report on e-enforcement system on the basis of the authentic documents. Sarajevo, 2016. URL : <https://t.ly/hXXm6>.
11. Balázs B. Az e-közigazgatás fogalma, jogi és stratégiai keretei. Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2017. 64 s.
12. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego. ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://t.ly/jaeS8>.
13. Про виконавче провадження. Закон України від 02.06.2016 р. № 1404—VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://t.ly/xGRy1>.
14. Пашинін О., Денкевич М. Як Закон України № 797—IX від 15.07.2020 року вплине на можливість учасників судових процесів користуватися перевагами електронної форми виконавчих документів та коли відповідні можливості стануть доступними? (25.08.2020; 09:37). LegalHub.Online. URL : <https://t.ly/FMOWy>.
15. Про внесення зміни до статті 4 Закону України «Про виконавче провадження» щодо запровадження електронної форми виконавчого документа : Закон України від 15.07.2020 р. № 797—IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://t.ly/psRkU>.

Надійшла до редакції 02.02.2021

Yurii BILOUSOV

Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship

The Electronic Enforcement Document as a Component of the Digitalisation of Judicial Proceedings

The study examines the transformation of approaches to the form and functional role of enforcement documents in the context of the introduction of electronic document circulation within the justice system. It is argued that the departure from an exclusively paper-based model of enforcement documents leads to a reconfiguration of established procedural constructs inherent in traditional enforcement proceedings and necessitates a reassessment of the place of such documents within the mechanism of judicial protection of violated, contested, or unrecognised rights. The electronic enforcement document is shown to combine the characteristics of a judicial procedural act and an electronic document, which requires compliance with specific legal requirements concerning its creation, authentication, and use. The provisions of Ukrainian procedural codes and the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings» are analysed as forming the normative prerequisites for the existence of an electronic form of enforcement documents. The research identifies a range of terminological, procedural, and technological inconsistencies arising from the parallel use of paper-based and electronic enforcement documents, as well as from insufficient coordination between the judicial and enforcement stages of the process. Particular attention is devoted to the analysis of European experience in the digitalisation of the enforcement of judicial decisions, where electronic enforcement documents are generally not treated as an autonomous legal institution but operate as an element of an integrated digital enforcement environment. The study substantiates the conclusion that the Unified State Register of Enforcement Documents, by its functional nature, belongs to the enforcement domain and should be integrated into the Automated System of Enforcement Proceedings. Such an approach is necessary to ensure efficiency, security, and legal certainty in the enforcement of decisions.

Keywords: digital justice, enforcement document, electronic enforcement document, Unified State Register of Enforcement Documents, electronic document circulation.